

Józef Bańka (1934–2019)

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/RF.2019.046>

Niezwykle energiczny, niewiarygodnie płodny pisarsko, śmiały w swej oryginalności, nieugięty w swej kontrowersyjności. Był swoistą ikoną filozofii w Katowicach. Autor 81(!) książek; w tym 10 opublikował po osiemdziesiątym roku życia, a 4 książki ukazały się w minionym roku.

Początkowo umieszczał swoją twórczość pod hasłem *filozofii techniki*, ale ostatecznie głównym hasłem Jego filozofii stał się ukuty przez Niego termin *recentywnizm*, który stawiał absolutny akcent na terażniejszość

(łac. *recens* – ostatni, świeży). Kontrowersje budził abstrakcyjny, naszpikowany neologizmami styl Jego pisarstwa. Co zaskakujące, przez ten trudny styl przebijało się u Autora pragnienie *prostomyślności*. Znalazło ono wyraz w cały czas obecnym w Jego twórczości hasle *eutyfroniki*: dobrego (gr. *eu*) wyważenia intuicyjnej emocjonalności (*thymos*) i trzeźwej racjonalności (*fronesis*).

Z rozmachem wchodził na rozliczne pola problemowe, na wszystkie tradycyjne pola filozofii – epistemologii, ontologii, etyki, estetyki, na pole filozofii cywilizacji; podjął się autorskiej analizy kilku milowych postaci historii filozofii (Parmenidesa, Zenona z Elei, Plotyna, Mikołaja z Kuzy, Spinozy, Bergsona), a także filozoficznego (recentywistycznego) spojrzenia na Unię Europejską i świat technologii cyfrowej. W późniejszych latach zainteresowała go literacka forma wypowiedzi – poetycka i dramatyczna.

Urodził się w 1934 roku w małopolskiej wsi, w rodzinie o kupieckim charakterze, w religijnej, jezuickiej atmosferze. Jego dziecięce i młodzińcze lata przypadły na okres okupacyjnego, a później stalinowskiego terroru – być może wpłynęło to na twardość Jego charakteru. Jezuicki duch rodzinny przywiódł go na studia filozoficzne w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1958–1962). Jego temperament i światopogląd nie mieściły się jednak w religijnych ramach – pracę udało mu się zdobyć na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu, tam też habilitował się w 1969 roku. W roku 1974 przeniósł się do poszukującego kadry, młodego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Tam przez 23 lata pełnił funkcję dyrektora Instytutu Filozofii (1976–1999). W roku 1993 uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. Następnie od 1999 do 2005 roku, czyli przez dwie kadencje, do emerytury pełnił funkcję dziekana Wydziału Nauk Społecznych.

*Po człowieku zostaje to, co inspiruje innych.
Pasja jest fenomenem inspirującym.*

Najważniejsze publikacje książkowe Prof. Józefa Bańki

- *Poglądy filozoficzno-społeczne Michała Wiszniewskiego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 1967.
- *Narodziny filozofii nauki o pracy w Polsce. Studium o ergonomii humanistycznej Wojciecha Jastrzębskiego*. Warszawa: Książka i Wiedza, 1970.
- *Współczesne problemy filozofii techniki. Studium z zakresu eutyfroniki*. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytet im. Adam Mickiewicza, 1971.
- *Technika a środowisko psychiczne człowieka. Wprowadzenie do zagadnień eutyfroniki*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, 1973.

- *Filozofia techniki a życie praktyczne. Z zagadnień eutyfroniki*. Kraków: PAN, 1974.
- *Humanizacja techniki. Główne zagadnienia i kierunki eutyfroniki*. Katowice: Wydawnictwo Śląsk, 1976.
- *Przeciw szokowi przyszłości*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”, 1977.
- *Problemy współczesnej filozofii człowieka*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1978.
- *Cywilizacja – obawy i nadzieje*. Warszawa: Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, 1979.
- *Filozofia techniki: Człowiek wobec odkrycia naukowego i technicznego*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”, 1980.
- *Zarys filozofii techniki*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1981.
- *Elementy prognozy humanistycznej. Studium z zakresu teorii i metodologii humanistyki*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1981.
- *Być i myśleć. Rozmowy o filozofii*. Warszawa: Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, 1982.
- *Ja teraz. U źródeł filozofii człowieka współczesnego*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”, 1983.
- *Recentywizm w teorii poznania praktycznego. Teraźniejszość jako czynnik recepcji kulturowej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1983.
- *Intuicjonizm Henryka Bergsona*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1985.
- *Filozofia cywilizacji*:
 - t. 1: *Cywilizacja diatymiczna, czyli świat jako strach i łup*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”, 1986.
 - t. 2: *Cywilizacja diafroniczna, czyli świat jako praca i zysk*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”, 1987.
 - t. 3: *Cywilizacja eutyfroniczna, czyli świat jako rozum i godność*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”, 1991.
- *Ontologia bytu aktualnego. Próba zbudowania ontologii opartej na założeniach recentywizmu*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1986.
- *Świat poręczenia moralnego. Medytacje o etyce prostomyślności*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1988.
- *Epistemologia jako odkrycie aktualnego momentu prawdy. Próba neosemantyzacji klasycznej definicji prawdy w recentywizmie*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1990.
- *Metafizyka piękna. Zarys estetyki recentywistycznej*. Olsztyn–Warszawa: Wydawnictwo „Ethos”, 1991.
- *Metafizyka zdarzeń. Recentywizm i henadologia*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1991.

- *Traktat o czasie. Czas a poczucie dziejowości istnienia w koncepcjach recentywizmu i prezentyzmu*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1991.
- *Medytacje parmenidiańskie o pierwszej filozofii. Recentywizm i pannynogeneza*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1992.
- *Absolut i absurd. Filozoficzne dociekania o początkowości i finalności świata*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1993.
- *Czas i metoda. Rozważania o metodzie „a recentiori”*. Katowice: Teresin, 1993.
- *Edukacja i czas. Wychowanie dla terażniejszości*. Warszawa: WWSzP TWP, 1995.
- *Plotyn i odwieczne pytania metafizyki*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1996.
- *Metafizyka wirtualna. Traktat o strukturach chwilowych*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1997.
- *Czas w sztuce. Recentywizm i skok do królestwa bezpowrotnej terażniejszości*:
 - t. 1: *O kierunkach upływu czasu w dziele sztuki*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1999.
 - t. 2: *O osobliwościach upływu czasu w dziele sztuki*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1999.
- *Traktat o pięknie. Studium estetyki recentywistycznej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1999.
- *Rap metafizyczny, czyli Odezwa wariata z Opatowa do reszty szaleńców napisana na dwanaście spotkań z małą i wielką publicznością obwiesiów i obieżyświatów. Ułożył i objaśnieniami w postaci postyll opatrzył Józef Bańka*. Katowice: „Śląsk”, 1999.
- *Główne zasady etyki prostomyślności*. Poznań: Wydawnictwo Psychologia i Architektura, 2000.
- *Intelektualizm etyczny Spinozy a etyka prostomyślności*. Poznań: Wydawnictwo Psychologia i Architektura, 2000.
- *Ojciec nasz, któryś jest teraz*. Tom 1 i 2; Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2001.
- *Prolegomena do historiozofii. Spór historyzmu z recentywizmem o koncepcje dziejów*. Poznań: Wydawnictwo Psychologia i Architektura, 2001.
- *Wstęp do filozofii. Filozofia w świetle własnej historii u progu nowej epoki systemów*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”, 2001.
- *Edukacja filozoficzna. Ścieszka edukacyjna*. Jarosław: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, 2002.
- *Eurorecentywizm, czyli droga Europy do wspólnotowej terażniejszości narodów*. Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”, 2002.
- *Nowa encyklopedia nauk filozoficznych*. Tomy 1, 2, 3. Poznań: Wydawnictwo Psychologia i Architektura, 2002.

- *Zenon z Elei. Recentywizm w zwierciadle paradoksu strzały*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2002.
- *Mikołaj z Kuzy. Agnostycyzm filozoficzny a etyka prostomyślności*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2003.
- *Recenzjalni. Dialogi filozoficzne*. Tomy 1 i 2. Poznań: Wydawnictwo Psychologia i Architektura, 2003.
- *Virtual metaphysics: a treatise on momentary structures*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2004.
- *Słownik pojęć i tekstów filozoficznych: przewodnik encyklopedyczny po recentywizmie, eutyfronie i etyce prostomyślności*. Tomy 1 i 2. Poznań: Stowarzyszenie Psychologia i Architektura, 2004.
- *Medytacje transcendentalne: recentywizm i upaniszady*. Poznań: Stowarzyszenie Psychologia i Architektura, 2005.
- *Tako rzecze Pradżapati: mistycyzm Wschodu i drogi dociekań własnych*. Bytom: Wydawnictwo Hyla, 2006.
- *Ekorecentywizm jako idea ochrony środowiska człowieka współczesnego (z Wiesławem Sztumskim)*. Katowice: „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, 2007.
- *O prawdzie, która nawiedza słowo: sermonizm jako stanowisko recentywizmu w sporze o powszechniki*. Katowice: „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, 2008.
- *Poemat metafizyczny czyli Traktat o drugim rogu nosorożca obrazujący, jak teoria odwołująca się do dwóch zasad naraz jest dualistyczna w tej mierze, w jakiej głosi wolność człowieka i niemożność zredukowania go do praw natury*. Katowice: „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, 2010.
- *Soliloquia: siedem dni medytacji i jedna godzina myśli z dodaniem uwag o idei prostomyślności*. Katowice: „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, 2011.
- *Nadmonada wieczysta i świat równoległy jako nierzeczywisty*. Poznań: Stowarzyszenie Psychologia i Architektura, 2011.
- *Człowiek „niemowlę wszechświata” i Bóg kwantowy*. Poznań: Stowarzyszenie Psychologia i Architektura, 2011.
- *Larward czyli Jak zostałem bękartem Kartezjusza?* Katowice: Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2012.
- *Hodiegetyka: o codzienności, która jest sztuką ograniczania świata przez nadanie mu ludzkiej miary*. Katowice: „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, 2013.
- *Krytyka rozumu cyfrowego: recentywizm i wielka metamorfoza XXI wieku*. Katowice: „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, 2014.
- *Batożyca albo taniec z chłostą w wykonaniu manekinów, wybudzonych z prochów cyfrowych śpiących komputerów, na obstalunek gości Klubu Silent Disco, prowadzonego przez intelektualistę robota Rodrycjusza. Choreografię, teksty poetyckie i dialogi ułożył Józef Bańka*. Katowice: „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, 2015.

- *Bajka o ptakach czyli Egzamin z istnienia obiektywnego*. Sosnowiec: Progres Wydawnictwo-Druk-Reklama, 2016.
- *Tezeusz: dramat w pięciu aktach*. Sosnowiec: Progres Wydawnictwo-Druk-Reklama, 2016.
- *Faust*. Poznań: Stowarzyszenie Psychologia i Architektura, 2016.
- *Uczta cyfrowa uczestników kongresu zwołanego do Wieży Babel w sprawie cyfrowej nicości wiedzy*. Katowice: „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, 2017.
- *Krokodyl: dramat w pięciu aktach*. Sosnowiec: Progres Wydawnictwo-Druk-Reklama, 2018.
- *Myślący obłok: inscenizacja epistemologiczna*. Katowice: „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, 2018.
- *Jowisz kolosalny*. Poznań: Stowarzyszenie Psychologia i Architektura, 2018.
- *Cyfrowy anioł czyli Człowiek opuszcza Ziemię*. Sosnowiec: Progres Wydawnictwo-Druk-Reklama, 2018.

Piotr Skudrzyk
Uniwersytet Śląski, Katowice
ORCID: 0000-0003-4746-2205
e-mail: piotr.skudrzyk@us.edu.pl